

УДК 343.92

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ АГРЕСИВНОГО ЗЛОЧИНЦЯ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Олена ТКАЧОВА,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовані чинники формування особистості агресивного злочинця і погляди науковців щодо зазначеного, розглянуто основні ризики, пов'язані з їх дією. Запропоновано визначення поняття «особистість агресивного злочинця».

Ключові слова: особистість, агресія, вплив, особистість агресивного злочинця.

FORMATION OF THE PERSONALITY OF THE AGGRESSIVE OFFENDER: STATEMENT OF THE PROBLEM

Olena TKACHOVA,

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Criminology and Criminal-Executive Law
Yaroslav Mudryi National Law University

SUMMARY

The article analyzes the factors of formation the personality of the aggressive offender and the views of the scientists on this subject, considers the main risks associated with their actions. The definition of "person of an aggressive offender" is proposed.

Key words: personality, aggression, influence, personality of aggressive offender.

Постановка проблеми. Передусім зазначимо, що психологічні властивості осіб, які вчинили злочини, завжди викликали інтерес у науковців і практиків. Під час їх детального і всебічного дослідження не залишається поза увагою і така інтегративна якість, як соціальна адаптованість, що впливає на поведінку людини в будь-яких ситуаціях, зокрема й кримінальних. За такою ознакою розрізняють два основних типи осіб: соціально адаптований і соціально дезадаптований. Оскільки нас цікавить особистість агресивного злочинця, зауважимо, що представникам соціально адаптованого типу вдається набагато довше за інших правопорушників залишатися невикритими, продовжуючи засвоювати і накопичувати кримінальний досвід, вміло використовуючи його у своїй злочинній діяльності, набуваючи відповідної кримінальної кваліфікації. Такий тип особи відносять до професійних злочинців. Водночас соціально дезадаптований тип злочинця характеризується бездуховністю, примітивним складом розуму, відсутністю високих ідеалів. Такі особи частіше за інших перебувають під впливом афективних станів: емоцій гніву, високої агресивності, які проявляються під час учинення насильницьких злочинів. Низький рівень соціальної адаптації притаманний особам так званого нестійкого, а також ситуативного типів злочинців, які, здебільшого, опиняються в полоні обставин, якими їм важко керувати, зберігаючи належну емоційно-вольову стійкість, контроль своїх дій і поведінки.

Стан дослідження. Зважаючи на сучасні реалії, можемо констатувати, що нині проблема агресії (агресивних злочинів і злочинців як її складників) є однією з найбільш гострих і актуальних на фундаментально-теоретичному і прикладному рівнях досліджень психологів, кримінологів, представників кримінального права. Так, досліджуване питання було предметом вивчення таких закордонних і вітчизняних науковців, як: Р. Ардрі, А. Бандура, А. Басс, Л. Берковіц, Р. Берон,

Д. Долорд, Д. Зільман, К. Лебединська, К. Лоренц, Н. Міллер, Ю. Можгінський, М. Райська, А. Стаценко, Г. Сухарева, Д. Тедеші, Р. Фельсон, С. Фешбах, З. Фрейд та ін. Вагомий внесок у розвиток вчення про особу злочинця зробили вчені-кримінологи: С. Абельцев, Ю. Антонян, Ю. Блувштейн, В. Бурлаков, Л. Давиденко, П. Дагель, О. Джужа, А. Долгова, А. Закалюк, А. Зелінський, Н. Лейкіна, Н. Кондрашков, В. Кудрявцев, Н. Кузнецова, Г. Міньковський та ін. Однак повних і ґрунтовних досліджень зв'язків агресивності як особистісної риси і стилю поведінки дотепер немає.

Метою і завданням статті є визначення проблемних питань формування особистості агресивного злочинця в сучасних умовах існування соціуму.

Виклад основного матеріалу. З огляду на тему, зупинимося на соціально дезадаптованому типі злочинця. Найперше спробуємо дати відповідь на такі запитання: як розуміти поняття «особистість агресивного злочинця», чим відрізняється особистість звичайної людини від особистості злочинця, чи існують риси, притаманні лише злочинцям?

Почнемо з того, що людина одночасно поєднує в собі біологічні властивості й соціальні якості, завдяки чому вона є унікальною. Немає двох однакових осіб, кожна є неповторною. Пояснення цьому вже не треба шукати, як і немає необхідності доводити, що особистість – це результат взаємодії соціуму та природи, що особистістю не народжуються, а стають. Крім того, як уже було зазначено, особистість має певні якості, погляди, здібності, ціннісні орієнтири. Проте, незважаючи на велику кількість праць, присвячених досліджуваній темі, немає єдиного погляду на те, що визначає поведінку особистості: біологічне чи соціальне? Звісно, жодний із вчених не заперечує існування психічних властивостей особи, які є вродженими, доведено й ґрунтовано їх вплив на темперамент. До того ж відома схильність осіб із певним типом темпераменту до різких, рішучих дій, навіть до прояву

агресивності. У такому разі йдеться про холерика, нервова система якого вирізняється перевагою збудження над гальмуванням, через що він швидко реагує на зовнішній вплив, причому часто нерозважно. Особи такого типу нетерплячі, невірніважені, часто проявляють неприборканість, мають підвищену схильність до невротичних зривів і конфліктів. Йдеться про пересічних осіб. Ситуація зі злочинцями дещо інша. Наприклад, К. Ігошев про особистість злочинця зазначає, що вона: «<...> виражається не тільки в особливостях соціальних детермінант, закладених в основі формування в неї риси суспільної небезпеки, а й у тих рисах і якостях, які становлять особливості духовного світу і поведіння, встановлюючи специфічний ракурс сприйняття й оцінки наволинних соціальних умов» [1].

Звісно, злочинець, як і звичайна людина, дуже складний для розуміння, а отже, досить важко вказати один чинник, який характеризував би особистість як злочинно агресивну. Поняття «особа агресивного злочинця» не може мати абсолютного характеру, як і всі злочинці не можуть мати абсолютно однакового комплексу властивостей і рис характеру. Така риса характеру, як агресивність, не може однаково проявлятися в усіх осіб. Зокрема, під час характеристики особистості агресивного злочинця виділяють такі його властивості: антисуспільні настрої, викривлення нормативної свідомості, сваволя, ворожість. Спираючись на це, безперечним здається твердження, що особистість є агресивною злочинною в момент вчинення агресивного злочину.

Невипадково М. Шаргородський зауважує, що наявність певних рис і навіть їх поєднання або системи не ведуть невідворотно до вчинення злочину. «Такий криміногенний комплекс діє водночас з іншими чинниками: як зовнішніми, так і внутрішніми, вони також можуть зіграти свою роль – або нейтралізувати які-небудь криміногенні властивості особистості, або посилити їх інтенсивність і значущість, сприяти їхньому прояву в злочинній поведінці, тобто не можна говорити про пріреченість особистості, індивіда на роль злочинця [3]. Прогноз індивідуальної поведінки (зокрема і злочинної) – це не одновариантне пророцтво і не констатація фатального розвитку подій». Якщо індивід буде мати типовий комплекс рис агресивного злочинця, то зовсім не обов'язково, що він проявить агресію. Отже, певний набір рис агресивного злочинця може мати й особа, яка ніколи не вчинить суспільно небезпечне діяння. Якщо розглядати особистість агресивного злочинця як абсолютне поняття, то дуже важко дати чітке визначення такій категорії. Доречно виділяти характерні риси залежно від типів злочинної агресії. Так, у разі прояву ворожої агресії особа буде характеризуватися ненавистю, злістю, а в разі інструментальної – жадібністю. Звісно, знання про особистість (йдеться про наукове тлумачення такого поняття – О. Т.) допомагає зрозуміти особистість агресивного злочинця. Особистість звичайної людини має такі ж складники, як і особистість агресивного злочинця, який усе ж таки розглядається окремо, бо відрізняється наявністю антисуспільних поглядів. До того ж поняття «особистість агресивного злочинця» має абстрактний характер і може бути використане для виокремлення осіб, які вчинили злочини, від осіб, які схильні до вчинення злочинів. Проте науковці переконані, що не існує особистості агресивного злочинця, яка мала б повний комплекс соціально-психологічних якостей, що є детермінантами злочинів.

Не можна не погодитися з Б. Головкіним, який зауважує: «Про особистість злочинця варто говорити за співвідношення формального і матеріального критерію. Формальний – це наявність стійких криміногенних рис, а матеріальний – це вчинення злочину, в якому реалізувався криміногенний потенціал такої особистості» [2]. Отже, проаналізувавши думки вчених, можемо сформулювати визначення поняття «особистість агресивного злочинця» – це суспільно небезпечна

особа, характерною психічною особливістю якої є агресивність, яка під час учинення злочину проявляє агресію.

Щоправда, особа не народжується агресивною. Перед проявом агресії, у нашому разі злочинної, проходить певний проміжок часу, упродовж якого вона формується, відбувається її становлення (зокрема й психологічне і фізичне). Отже, існують певні чинники впливу на формування особистості агресивного злочинця, тобто воно не відбувається само собою. Зважаючи на зазначене, необхідно розглядати не тільки сам процес агресивного злочинного діяння, а й формування особистості. До сказаного додамо, що досі не існує єдиного погляду на проблему формування особистості агресивного злочинця. Однак, вивчаючи окреслене питання, передусім, на нашу думку, треба відокремлювати умови прояву злочинної агресії від причин. Аналіз кримінологічної літератури показує, що існує два різні підходи до того, що є причинами, а що умовами. Одні вважають, що причиною є соціальні чинники, а умовами – психологічні властивості особи. Інші дослідники стверджують, що психологічні властивості особистості є причиною, а соціальні чинники віддзеркалюють умову. Крім того, фахівці звертають увагу і на біологічні чинники впливу на особистість. Зокрема, Б. Головкін наводить таку статистику: «Вчинення умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень у сімейно-побутовій сфері – прерогатива чоловіків: кваліфіковані вбивства – 88%, умисні вбивства – 86,5%, тяжкі тілесні ушкодження – 90,8%, що є характерною ознакою цих злочинів у всьому світі» [2]. Чоловіки, зазвичай, фізично сильніші за жінок, а наявність гормону тестостерону зумовлює агресивну поведінку. Наведена статистика відображає роль біологічних чинників (стать, вік – О. Т.) як першооснови формування в особи агресивної поведінки, з ними, до речі, пов'язані й психічні властивості.

Проте необхідно зважати на те, що психіка особистості формується під впливом біологічних і соціальних чинників. На підтвердження такої тези вкажемо, що в кримінологічній літературі виділяють такі психологічні особливості агресивних злочинців: вік; стать; егоцентризм; нездатність передбачити розвиток подій; емоційна холоднеча; ідентифікація себе й інших індивідів; непевненість у собі; хвилювання за своє існування. Згідно з даними, отриманими завдяки аналізу кримінальних справ, особливо великий рівень прояву агресії притаманний особам чоловічої статі віком від 14 до 25 років. Вчинені ними суспільно небезпечні діяння характеризуються імпульсивністю й агресивністю.

Спробуємо знайти пояснення цьому. Як відомо, про певну психологічну реакцію особи на стан речей говорять її емоції. Наприклад, наявність у людини таких емоцій, як страх і тривога, може сприяти вивільненню пасивної злочинної агресії. Фахівці, крім іншого, зосереджуються і на ролі психічних аномалій, що позначається на сприйнятті особою навколишнього середовища. Здебільшого, вони стають причиною деформованого уявлення про себе й оточуючих. Щоправда, якщо в близькому оточенні особи є індивіди з розладами психіки та поведінки, то це теж впливає на її розвиток, може призводити до формування агресивності. Науковці виділяють найбільш поширені розлади психіки та поведінки: хронічний алкоголізм, шизофренія, олігофренія, психопатія. За законодавством, діагностування в особи психічних відхилень виключає її осудність, проте її дії, за наявності відповідних підстав, ми розглядасмо як злочинну агресію. Деякі дослідники не відокремлюють соціальні та психологічні чинники, наголошуючи на тому, що психічні властивості особистості формуються під впливом зовнішніх чинників, а реалізація психічного стану формує такі чинники.

Вважаємо, доречно погодитися з думкою Б. Головкіна, який розглядає психіку як вищу форму взаємозв'язку з навколишнім світом, який несе на собі відбиток соціуму [2]. Безспірно, людина постійно взаємодіє з навколишнім серед-

овищем, і саме соціум формує особистість. Звісно, водночас може виникати, розвиватися й укорінюватися й агресивність. Зважаючи на теорію соціального навчання, особистість може засвоїти агресивну поведінку як нормальну реакцію на ситуацію, що трапляється тоді, коли оточуючі ніяк не відреагували на її прояв.

Водночас джерелом агресії може бути сім'я. Щодо згаданого Ю. Антонян підкреслює, що головне значення має не склад сім'ї, не відносини між батьками, не протиправна поведінка, а їхнє ставлення до дитини. Головною причиною агресивних злочинів є втрачений емоційний зв'язок із дітьми, що призводить до розвитку в особи почуття тривоги і, як наслідок, виникає почуття незахищеності. У своїх ілюзіях проявом агресивності особа захищає себе [4]. Однак негативні чинники водночас не зводяться нанівець. Якщо в родині батько ставиться зневажливо до матері та дітей, б'є їх, це (навіть за наявності міцного зв'язку) може сприяти швидкому засвоєнню агресивної поведінки. Дитина через малолітство і незначний життєвий досвід ще не може відрізнити соціально прийнятні форми поведінки від негативних, а тому сприйняти нею моделі поведінки будуть проявлятися в майбутньому, що, врешті-решт, може призвести до агресивних злочинів.

До наведеного треба додати, що можна виділити три види батьківського виховання:

1) звичайне виховання, за якого дитина отримує достатньо уваги, шляхом батьківського впливу формуються стереотипи соціально прийнятних форм і ставлення до оточуючих;

2) особі не приділяється достатньо уваги, дитина часто стає об'єктом агресії з боку батьків, або батьки піклуються лише про матеріальний стан дитини, не приділяючи достатньої емоційної уваги;

3) особі приділяється багато уваги, батьки задовольняють усі забаганки, ніколи, або майже ніколи, не карають. Саме такий вид виховання практикувався в 70-х роках минулого століття у Сполучених Штатах Америки, що призводило до формування особистостей з егоїстичними поглядами на життя. Після початку самостійного життя такі особи не могли миритися з незадоволенням своїх потреб. Проявляючи агресію, вони мали негативні наслідки у виді кримінальної, адміністративної чи іншої відповідальності;

4) дитина піддається знущанню в сім'ї.

Як зазначає М. Луняк, аналіз життя агресивних злочинців свідчить про приниження, знущання й експлуатацію, починаючи з раннього дитинства. Зокрема, за статистикою, двоє із трьох вбивць і злочинців, що піддавали своїх жертв катуванням, і кожен четвертий гвалтівник в Україні періодично потерпали від вербального й фізичного насильства з боку батьків [6].

Крім розглянутих, кримінологи виокремлюють такий чинник формування агресивного злочинця, як неповна сім'я. Ймовірність соціально прийнятного виховання в неповній сім'ї знижена. Проте існування прямого зв'язку між неповною сім'єю і злочинною агресією не доведено. Відомі приклади належного виховання особистостей одним із батьків. Відсутність у дитини обох батьків теж не завжди є причиною прояву злочинної агресії. Однак, здебільшого, дитина компенсує відсутність сімейного спілкування іншим соціальним спілкуванням, яке має негативний характер. Щоправда, інколи навіть наявність обох батьків і належне виховання не гарантують соціально прийнятного формування особистості. У благополучних сім'ях може виховуватися агресивна особа. Такі випадки пов'язані з відсутністю достатнього контролю за дитиною.

У такому контексті доречні та корисні результати досліджень, проведених в Україні, які показали, що 89,2% злочинів були скоєні з 20.00 до 1.00 години, серед них 60% – на вулицях та в інших людних місцях, 37,5% – у приміщеннях. У суботу та неділю підлітками вчинено 56% злочинів. Існу-

ють такі сім'ї, де авторитета батьків недостатньо для належного виховання дитини, вона ігнорує їхні настанови.

На думку фахівців, можна вести мову про три типи сімей, які розвивають у дітей агресивність:

– благополучні сім'ї з недостатнім контролем за дітьми;

– зовні благополучні сім'ї, але із прихованими недоліками. Батьки виховують у дітей егоцентризм, життя за принципом «мета виправдує засоби», світогляд, в якому матеріальне має пріоритет над духовним;

– сім'ї з наявними недоліками: антисоціальний спосіб життя батьків, знущання над дитиною тощо.

Підсумовуючи наведене, можемо назвати такі чинники формування в особи агресивності в сім'ї:

1) відверті знущання з дитини;

2) дитині не приділяється достатньої уваги, вона недоотримує любові, а отже, дитина переживає емоційний голод, що надалі негативно впливає на формування її ставлення до оточуючих;

3) негативна атмосфера в сім'ї (сварки, бійки, зловживання алкоголем тощо), що призводить до формування негативної моделі стосунків;

4) виховання в дітей егоцентризму та пріоритету матеріальних цінностей над духовними. Такі риси характеру в майбутньому можуть призвести до прояву злочинної агресії, оскільки буде діяти принцип «мета виправдує засоби».

Виокремлення таких чинників дозволить виробити систему профілактики виховання агресивності в дітей. Кожен тип сім'ї має свої негативні чинники, що треба враховувати під час розроблення заходів профілактики.

Сім'я є основою мікросередовища, але не єдиним його складником. Агресивність може формуватися і в навчальних закладах або спеціалізованих установах, якщо наявні недоліки педагогічної роботи. Наслідком цього є, зокрема, погана успішність у школі. Так, Б. Головкін зазначає: «Безумовно, прямої залежності між рівнем освіти і формою поведінки особи не існує, проте освітній рівень впливає на правосвідомість, на здатність вибору суспільно належного варіанта поведінки. Крім того, рівень освіти корелює з рівнем культури міжособистісного спілкування» [2]. Отже, рівень освіти сам собою не викликає агресії, агресію можуть викликати чинники, породжені такою освітою. Низькокваліфікована важка фізична праця може стати наслідком недостатньої освіти. Така праця не потребує від особи постійного вдосконалення, культури, навчання, проте в такому разі особа не бачить перспектив і кращого майбутнього. Безвихідь, звісно, може викликати прояви агресії. Крім того, низькокваліфікована праця малооплачувана, а отже, існує ймовірність прояву інструментальної агресії під час спроби особи покращити свій матеріальний стан. Також треба брати до уваги і непрацюючих осіб, у разі вчинення злочинів якими матиме місце інструментальна агресія.

Вищезазначене легко підтвердити статистикою, яку наводить В. Голіна: «За нашими даними, у структурі насильницьких злочинів перше місце за родом занять посідають непрацюючі (30–40%), далі йдуть робітники некваліфікованої праці (понад 20%) і робітники сільського господарства (10–12%)» [5].

Аналогічні показники наводить Б. Головкін, а саме: серед злочинців переважають ті, які не займалися суспільно корисною працею (77,4%), були працездатні, проте тимчасово не працювали (68,1%), безробітні (60,5%); серед працюючих переважали робітники низької кваліфікації державних, колективних і приватних підприємств, установ, організацій (22,6%, 24,4%, 33,4% відповідно). Науковець зауважує: «Непрестижна тяжка фізична праця, її одноманітність і виснажливість ліквідує потяг людей до творчості, вимагає багато фізичних і психічних зусиль, певних умов для відновлення фізіологічних можливостей» [2]. Як встановлено, насиль-

ницькі злочини, переважно, вчиняються непрацюючими особами. Однак треба мати на увазі, що досить часто особи не працюють не через свої здібності, а через економічний стан країни. Вчинені ними злочини характеризуються інструментальною і ворожою злочинною агресією. У разі інструментальної агресії метою є покращення матеріального становища, у разі ворожої – бажання помститися, заздрість, низький рівень культури (що має умовний характер). Чинниками формування агресивної особи злочинця можуть бути низька освіта, вплив окремих осіб (друзів, товаришів, незнайомих осіб) і (або) певних соціальних груп. Такі групи складаються з дітей, виховання яких відбувається не кращим чином. Це, переважно, діти-сироти або діти, які залишили свій дім. У групи можуть входити діти, які через їх відчуження своїми однолітками компенсують потребу в спілкуванні саме в таких групах.

Як стверджує С. Тарарухін, 60% підлітків були позбавлені спілкування. Об'єднання дітей проходить швидко, оскільки відсутність сім'ї компенсується психологічною і соціальною підтримкою один одного [7]. Така об'єднаність у свідомості дітей допомагає протистояти ворожому суспільству. Оскільки особа формується до 25 років, то такі групи істотно впливають на дітей, зокрема, на формування в них агресивності, що відбувається шляхом сприйняття та переосмислення реакцій групи на їхню поведінку.

Групи можна поділити на дві категорії.

Перша – передкримінального характеру. У таких групах присутній антисоціальний настрій, їх члени проявляють агресивність, аморальність, їхні діяння є адміністративними правопорушеннями.

Друга – злочинні групи, що складаються з учасників, діяння котрих кваліфікуються як злочини.

Крім того, суттєву роль під час формування особистості відіграє чинник вживання алкоголю. У сім'ях, де батьки зловживають алкоголем, дітям не приділяється достатньої уваги, на їх виховання немає часу, що в майбутньому негативно впливає на емоційний стан дитини. Спостерігаючи за поведінкою дорослих, малолітня особа сприймає таку поведінку як належне. Закладена в дитинстві модель поведінки та безконтрольне вживання алкоголю може викликати алкоголізм. Як підкреслює М. Луняк, значення чиннику алкоголізму велике, посилюючись водночас на дані про те, що 82,2% злочинів проти особистості, 40% звалтувань скоєні в стані алкогольного сп'яніння [6].

Особливе місце у формуванні особистості відводиться правовому вихованню. Агресивній злочинності сприяють недоліки правової культури індивіда. Чинником утримання особи від прояву злочинної агресії може бути вихована в дитині повага до законодавства, навіть у випадках схильності особи до прояву агресії.

Висновки. У підсумку можна констатувати:

1. Людина одночасно поєднує в собі біологічні властивості та соціальні якості. Під час характеристики особистості агресивного злочинця виділяють такі властивості: антисуспільні настрої; викривлення нормативної свідомості; сваволя; суспільна ворожість. Усі злочинці не можуть мати абсолютно єдиного комплексу властивостей і характерних рис. Доречно виділяти характерні риси залежно від типів кримінальної агресії.

2. Особистість агресивного злочинця – це суспільно небезпечна особа, характерною психічною особливістю якої є агресивність, яка під час учинення злочину проявляє агресію.

3. Закладені в особі біологічні властивості надалі, під час соціалізації, можуть визначати агресивну поведінку індивіда.

4. Темперамент передбачає існування агресивності, але не існує якихось злочинних темпераментів, хоча особи з певними темпераментами схильні до більш рішучих дій.

5. Біологічні чинники є першоосновою формування агресивної особи. Психіка особи зумовлюється біологічними і соціальними чинниками впливу, до того ж вплив таких чинників взаємний.

6. Формування особистості агресивного злочинця відбувається під свідомим і несвідомим впливом соціуму. Можна виділити два «кола впливу» на особистість. Коло безпосереднього впливу становлять індивіди, поведінку і настанови яких особа сприймає найшвидше через свої інтереси або ж тривалість впливу. Коло опосередкованого впливу є більша частина соціуму, яка залишається поза увагою особи або така увага незначна.

7. Сім'я як основа мікросередовища має первинний і найсильніший вплив на особистість, який починається від народження і поступово зменшується.

8. Рівень освіти сам собою не викликає агресії, агресію можуть викликати чинники, породжені такою освітою. Більшість насильницьких злочинів вчиняється непрацюючими особами й особами, праця яких відрізняється низькою кваліфікацією й одноманітністю. Чинник низької освіти може впливати на формування особи агресивного злочинця.

9. Агресія особи може виникнути під впливом окремих осіб і певних соціальних груп. Соціально шкідливі риси особистості (зокрема й злочинна агресія) виникають і вкорінюються під впливом оточення із соціально шкідливими орієнтаціями шляхом сприйняття і переосмислення реакцій групи на поведінку. У мікросередовищі, ще до вчинення злочинів, виробляється система переконань і поглядів, за допомогою яких агресія розглядається як ціль антисуспільної поведінки або як досить ефективний засіб вирішення конфліктної ситуації. Мікросередовище, яке характеризується знущанням, антисуспільним способом життя, неповагою, ігноруванням, егоцентризмом, безконтрольністю, алкоголізмом, буде сприяти формуванню особистості агресивного злочинця.

Список використаної літератури:

1. Игошев К. Типология личности преступника и мотивация преступного поведения. – Горький, 1974. – 167 с.
2. Головкін Б. Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері / Б. Головкін. – Харків : Нове слово, 2004. – 252 с.
3. Шаргородский М. Прогноз и правовая наука / М. Шаргородский // Правоведение. – 1970. – № 1. – 85 с.
4. Антонян Ю. Личность преступника / Ю. Антонян, В. Кудрявцев, В. Эминов. – Санкт-Петербург : Юридический центр «Пресс», 2004. – 366 с.
5. Голіна В. Попередження злочинності : [конспект лекцій] / В. Голіна. – Харків : Українська юридична академія, 1994. – 40 с.
6. Луняк М. Кримінологічна характеристика психології злочинця та профілактика насильницьких злочинів : [навч. посібник] / М. Луняк. – Ніжин : Видавництво НДПУ ім. Миколи Гоголя, 2004. – 91 с.
7. Тарарухин С. Преступное поведение. Социальные и психологические черты / С. Тарарухин. – Москва : Юридическая литература, 1974. – 224 с.

ДОВІДКА ПРО АВТОРА

Ткачова Олена Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Tkachova Olena Viktorivna – Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer at Department of Criminology and Criminal-Executive Law, Yaroslav Mudryi National Law University

sunspring0805@gmail.com